

1

על הבמה

אנסה לתאר את מצבי בסביבות גיל ארבעים, בתקופה שבה ניצבתי בפני האתגר המוזר כל כך בעיני אז - הכרה והתקרבות אל תורת ישראל.

במושגים החברתיים שבהם חייתי, הייתי "מאושר" מאוד ממצבי, שבע רצון מעצמי, ועומד דרוך לקראת אתגרים יצירתיים מרתקים בעבודתי. בקולנוע כמו בטלוויזיה (למי שלא זוכר או לא יודע, זה היה המקצוע שלי), ראיתי את כל עבודותי הקודמות כהכנה לקראת הזינוק הממשי קדימה. מבחינת המיומנות המקצועית שהגעתי אליה, הרגשתי שרק עכשיו אני הולך ומשתחרר מפחדים וממעצורים, שסכרו עד עתה את הנביעה הגדולה של היכולת. ההשתחררות הזאת, שכלול המיומנות וצבירת הניסיון, יצרו לגבי מצב מרתק - תחרות בין מהירות הביצוע לבין השליטה עליו...

בידור - קובע הקצב: גמור את המשפט חצי שניה לפני שהקהל מסיים אותו במחשבתו, ואז שנה כיוון זוויתי, עוד לפני שהקהל גמר לנוח על סוף המשפט הקודם. האפשרות היחידה להקדים את הקהל היא להקדים את עצמך: עוד לפני שאתה "יודע" מה אתה אומר, אמור זאת,

ועוד לפני שגמרת לומר, דע מה אתה אומר. זאת הטכניקה. השליטה בה נותנת הרגשת עוצמה וחופש. אתה טס לאן שלבך מוביל אותך, מתקן ומתאפס תוך כדי האירובטיקה (פעלולי הטיסה האלה), והקהל מובל על ידך ומיטלטל מצד לצד אחריו. בקיצור, השטות הקכמה ביותר או הקכמה הטיפשית ביותר (בחר ברצוי לך, כי שני המרכיבים שווים בחשיבותם).

יש גם נופך ערכי בעיסוק הזה - גרימת הנאה לזולתך. מה יותר "מוסרי" מזה! והתמורה - הרגשת הקיום הכפולה הזאת. אתה קיים לא רק לעצמך, אלא גם במחשבתם, בגעגועיהם ובתשוקותיהם של רבים אחרים. אתה מייצג לגביהם את מוקד שאיפותיהם, לפחות בזמן ההצגה.

שום סיבה שבעולם שבו פעלתי, לא יכלה לגרום לי **לרצות** לעזוב את חיי הקודמים, גם אם נתעלם מההנאה העזה שהפקתי מהם, פשוט משום שלא ניתן לי מדרך רגל מחוץ למערכת, על מנת לבדוק אותה: למה משמשת האקרובטיקה (לוליינות) הבידורית הזאת? למה זה כל כך נכון להצחיק ולצחוק?

המילה "בידור" בעברית משמעה פיזור. היא מבטאת בצורה מעודנת ומדויקת את מהות האמנות, גם "הרצינית", ואת תפקידה.

בפי המומחה לנושא - אריסטו - המילה היא קַתְרִיזִיס - טיהור. בפשטות - מה שהגוף עושה בשירותים, עושה הנפש בתיאטרון, שהוא מקום ההשתחררות מהלחצים הרוחניים ובידורם לכל רוח. זהו כל העניין. האמנות לא משנה כלום. לא בחברה ולא בפרט. אין לך אדם בעולם, חוץ מהאמנים עצמם, שמקבל איזו שהיא החלטה משמעותית כתוצאה מהשפעת יצירה אמנותית עליו. המדובר כמובן, באמנות לשמה, ולא ברעיון ערכי **שמשתמש** באמצעים אמנותיים על מנת להניע בני אדם לפעולה, כמו בתעמולה ובפרסומת.

תהליך קתריזיס הוא כדלהלן: מקוריותו של האמן שהוא סיכום המבנה הפסיכולוגי המיוחד שלו, מתבטאת בסימנים ובסמלים קומוניקטיביים (תקשורתיים) הנטבעים בחומר זה או אחר. התוצאה מוצגת בפני הצרכן, והצירוף בין הספציפי (נפש האמן) לבין הכללי (הקומוניקטיבי - הצורני)

מהלך על הצרכן קסם, שעיקרו מתן אישור להלכי נפש מוכרים לו, אצלו או אצל זולתו. והאישור הזה הוא נחמה גדולה.

להיות מאושר פירושו לקבל אישור, ואז נפתח פתח בנפש הצרכן אל העולם, דרך היצירה האמנותית. ומבעד לפתח הזה נוצרת זרימה של רגשות, מחשבות, אסוציאציות, שהצטברו ושלחצו. מידת שחרור הלחץ קובעת את מידת ההערכה ליצירה. זה כל הסיפור.

בבידור האמצעים גסים יותר, אצל שייקספיר מורכבים, עדינים ומסובכים יותר, אבל המטרה בכל תחומי האמנות תמיד זהה. על כך שהאמנות היא דבר חיובי, יש הסכמה חברתית כללית - למה? כי בנוסף על הרגשת ההשתחררות, הנעימה כשלעצמה, היא גם מאפשרת ביטוי של האמן, וביטוי של הצרכן.

למה כשלעצמו זה חשוב להתבטא? כי... ככה! כי זאת נטיה נפשית **טבעית!** וכי כל נטיה נפשית טבעית צריכה למצוא ביטוי? כמובן התשובה היא שיש מגבלות. מי קובע אותן? על פי איזה קנה מידה?

כמובן איני שולל את יפי היצירה האנושית. עצם **יכולתנו** לראות את יפי הבריאה הוענקה לנו על ידי הבורא. אין לך יצירה הנותנת ביטוי ליופי הזה יותר מן התנ"ך. כאן ניסיתי רק להפשיט את מחלצות האמנות כמושג חברתי והפיכתה, יחד עם הכסף והכבוד, לתכלית בפני עצמה.

אני מקוה שבהמשך ניגע שוב בשאלה הזאת. בינתיים, אני מנסה רק לתאר את גבולות התודעה שלי בתקופה הנידונה. כל השאלות האלה כלל לא הטרידו אותי, באיזה מקום היה מסוכם אצלי (אחרי שהציונות הסוציאליסטית, ההומניזם וילדי הפרחים נשחקו לאבק פורח) שאין תשובה החלטית לכלום. הכל יחסי, כולל הקביעה הזאת. שאלות "יסודיות" הן שאלות חסרות תכלית, וזהו. אבל זה לא הטריד אותי כלל.

עד היום כשאני מספר לבני שיחי, שומרי מצוות, וגם לכאלה שעדיין לא, את העובדה הזאת, אני נתקל בחוסר אמון זהיר. "לא היה אכפת לך שאין תכלית?" "שבאת לעולם, ותצא ממנו עוד מעט, בלי לדעת על מה ולמה?" איך ייתכן שהאדם לא שואל את עצמו שאלות קיומיות? מהי

מטרת ההמָצָאות בעולם? שוב ושוב אני חוזר: כל זה לא הטריד אותי כלל. סיבת הקיום היא ליהנות ממנו. ואם זה מצריך להנות אחרים, אז למה לא? וזהו. מעבר לזה אין כלום, וכלל אין צורך שיהיה.

אולי בין הקוראים יש כאלה שלא מזדהים, או בכלל לא מבינים איך אפשר לחיות ללא שאלת התכלית, על כל פנים מצדי אני חייב שתי תשובות. הראשונה על שאלה ערכית: האם מי שממלא איזה שהוא צורך של הרבים, גם אם זה רק בידור, משוחרר להחליט החלטות אישיות לעצמו, ללא התחשבות בכלל?

יום אחד נסעתי במכונית ברחוב בתל אביב בלילה, ליד רמזור נעצרה מכונית לצדי, הנהג הסתכל ופתאום מבעד לזקן ולמגבעת שלי זיהה אותי. ואז בטענה רצינית אמר לי: "איך עושים דבר כזה? פתאום קמים ועוזבים. זה לא התנהגות..." ונסע.

התשובה לשאלה הזאת היא, שלאט לאט, תוך כדי לימוד התורה, התבררה העֲקָרוֹת שבבידור: לבדר - לפזר לחצים על מנת שיוכלו שוב להצטבר למחרת? מי אמר שזה חשוב לקחת חלק בתהליך המאמץ הסיזיפי (חסר התועלת) הזה.

חיי התורה מרכזים את כל היכולת הרוחנית, מתכלתים אותה. הבידור הוא פיזור האור. תכלית התורה והמצוות היא ריכוזו. הדבר דומה ליחס שבין עוצמת אור שאינו מרוכז לבין קרן לייזר. מקור האור יכול להיות שווה בעוצמתו, אבל איזה הבדל בתוצאה. אותה כמות אור שבקושי מאירה כדבעי חדר רגיל, בריכוזה - תגיע למרחק של מאות אלפי ק"מ. למי שברורה תכלית עבודתו, הבידור הוא גורם שלילי, מעכב, מרדים ומעקר.